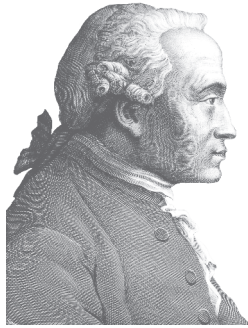

Kritiek van het oordeelsvermogen

Immanuel Kant

**Kritiek van het
oordeelsvermogen**

Ten geleide, vertaling & annotaties
Jabik Veenbaas & Willem Visser

Boom Amsterdam

Oorspronkelijk verschenen onder de titel *Kritik der Urteilkraft*,
Berlijn & Libau: Lagarde & Friederich 1790.

Deze vertaling is gebaseerd op de zgn. Akademieausgabe: *Kants Gesammelte Schriften*, Herausgegeben von der Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften, Berlijn: Georg Reimer va. 1910. De vertaling van de eerste versie van de Inleiding is gebaseerd op de 'Erste Fassung der Einleitung in die *Kritik der Urteilkraft*', in *Immanuel Kant. Werke in sechs Bänden*, red. Wilhelm Weischedel, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1998. De vertaling van de brief aan Johann Friedrich Reichardt is gebaseerd op Immanuel Kant, *Briefwechsel*, red. Otto Schöndörfer, Rudolf Malter, Hamburg: Felix Meiner Verlag 1986. Waar nodig hebben de vertalers de recente Meiner-editie geraadpleegd: Immanuel Kant, *Kritik der Urteilkraft* (Beilage Erste Einleitung in die *Kritik der Urteilkraft*), red. Heiner F. Klemme, Hamburg: Felix Meiner Verlag 2006. Annotaties en register zijn verzorgd door de vertalers.

De vertalers werden ondersteund door een commissie van advies bestaande uit dr. H. van Erp, prof. dr. W. de Jong, dr. L. ten Kate, prof. dr. M. van Nierop & dr. F. van Peperstraten.

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een werkbeurs van de Stichting Fonds voor de Letteren.

© *Nederlandse editie*

Uitgeverij Boom, Amsterdam 2009

© *Ten geleide*

Jabik Veenbaas, Castricum 2009

& Willem Visser, Koog aan de Zaan 2009

Tweede oplage, 2021 (paperback)

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprerecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprerecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting pro (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Boekverzorging & omslagontwerp

René van der Vooren, Amsterdam

ISBN 978 90 2444 270 6 | NUR 730

Inhoud

Ten geleide

Kants derde *Kritiek*: hoe kan de vrijheid worden verwerkelijkt? 15

Geraadpleegde literatuur 46

Verantwoording bij de vertaling 49

Immanuel Kant aan Johann Friedrich Reichardt 51

Immanuel Kant

Kritiek van het oordeelsvermogen

Voorwoord tot de eerste druk, 1790 55

Inleiding

- I De indeling van de filosofie 59
- II Het gebied van de filosofie in het algemeen 62
- III De kritiek van het oordeelsvermogen als middel om de twee delen van de filosofie tot een eenheid te verbinden 64
- IV Het oordeelsvermogen als *a priori* wetgevend vermogen 67
- V Het principe van de formele doelmatigheid van de natuur is een transcendentiaal principe van het oordeelsvermogen 69
- VI De verbinding van het gevoel van lust met het begrip doelmatigheid van de natuur 75
- VII De esthetische voorstelling van de doelmatigheid van de natuur 77
- VIII De logische voorstelling van de doelmatigheid van de natuur 80
- IX Hoe het oordeelsvermogen de wetgeving van het verstand met die van de rede verbindt 83

Tafel van de hogere vermogens van de ziel 87

Indeling van het gehele werk 88

Deel 1

Kritiek van het esthetisch oordeelsvermogen

Sectie 1

Analytica van het esthetisch oordeelsvermogen 91

BOEK 1

Analytica van het schone 91

Eerste moment van het smaakoordeel, volgens de kwaliteit

- §1 Het smaakoordeel is esthetisch 91
- §2 Het welgevallen dat het smaakoordeel bepaalt, kent geen enkel belang 93
- §3 Het welgevallen in het *aangename* is met belang verbonden 94
- §4 Het welgevallen in het *goede* is met belang verbonden 96
- §5 Vergelijking van de drie specifiek verschillende types van welbehagen 98

Tweede moment van het smaakoordeel, namelijk volgens zijn kwantiteit

- §6 Het schone is datgene wat zonder begrippen als object van *algemeen welgevallen* wordt voorgesteld 100
- §7 Vergelijking van het schone met het goede en het aangename aan de hand van het genoemde kenmerk 101
- §8 De algemeenheid van het welgevallen wordt in een smaakoordeel alleen als subjectief voorgesteld 102
- §9 Onderzoek naar de vraag of bij het smaakoordeel het gevoel van lust aan de beoordeling van het object voorafgaat, dan wel of het omgekeerde het geval is 105

Derde moment van het smaakoordeel, volgens de relatie van de doelen die in het oordeel in beschouwing wordt genomen

- §10 Doelmatigheid in het algemeen 109
- §11 Het smaakoordeel heeft alleen de *vorm van de doelmatigheid* van een object (of van de wijze van voorstellen ervan) als grond 110
- §12 Het smaakoordeel berust op *a priori*-gronden 111
- §13 Het zuivere smaakoordeel is onafhankelijk van bekering of ontroering 112
- §14 Toelichting aan de hand van voorbeelden 113
- §15 Het smaakoordeel is volkomen onafhankelijk van het begrip volmaaktheid 116
- §16 Een smaakoordeel dat een object voor schoon verklaart onder de voorwaarde van een bepaald begrip, is niet zuiver 119
- §17 Het ideaal van de schoonheid 122

Vierde moment van het smaakoordeel, volgens de modaliteit van het welgevallen in het object

- §18 Wat de modaliteit van een smaakoordeel is 127
- §19 De subjectieve noodzakelijkheid die we het smaakoordeel toeschrijven, is voorwaardelijk 128
- §20 De voorwaarde voor de noodzakelijkheid die een smaakoordeel veronderstelt, is de idee van een gemeenschappelijke zin 128
- §21 Kunnen we met reden een gemeenschappelijke zin veronderstellen? 129
- §22 De noodzakelijkheid van de algemene bepaling die in een smaakoordeel wordt gedacht, is een subjectieve noodzakelijkheid die onder de vooronderstelling van een gemeenschappelijke zin als objectief wordt voorgesteld 130

Algemene opmerking bij het eerste Boek van de analytica 132

BOEK 2

Analytica van het verhevene 136

- §23 Overgang van het vermogen tot beoordeling van het schone naar dat van het verhevene 136
- §24 De indeling van een onderzoek naar het gevoel van het verhevene 139

A *Het mathematisch verhevene*

- §25 Definitie van het verhevene 140
- §26 De beoordeling van de grootte der natuurlijke dingen die voor de idee van het verhevene vereist is 143
- §27 De kwaliteit van het welgevallen bij de beoordeling van het verhevene 149

B *Het dynamisch-verhevene van de natuur*

- §28 De natuur als macht 153
- §29 De modaliteit van het oordeel over het verhevene van de natuur 157

Algemene opmerking inzake de uiteenzetting over de reflexieve esthetische oordelen 159

Deductie van de zuivere esthetische oordelen

- §30 De deductie van de esthetische oordelen over de natuur- objecten mag niet gericht zijn op wat we daarin verheven noemen, maar alleen op het schone 173
- §31 De methode voor de deductie van de smaakoordelen 174
- §32 Eerste bijzonderheid van het smaakoordeel 176
- §33 Tweede bijzonderheid van het smaakoordeel 178
- §34 Er is geen objectief smaakprincipe mogelijk 180
- §35 Het smaakprincipe is het subjectieve principe van het oordeelsvermogen als zodanig 181
- §36 Het probleem van een deductie van de smaakoordelen 182
- §37 Wat wordt er in een smaakoordeel eigenlijk *a priori* over een object beweerd? 183
- §38 Deductie van de smaakoordelen 184
Opmerking 185
- §39 De mededeelbaarheid van een gewaarwording 189
- §40 De smaak als een soort *sensus communis* 188
- §41 Het empirische belang bij het schone 191
- §42 Het intellectuele belang bij het schone 193
- §43 De kunst in het algemeen 198
- §44 De schone kunst 200
- §45 Schone kunst is kunst voor zover die tegelijk natuur lijkt te zijn 201

- §46 Schone kunst is kunst van het genie 202
- §47 Verduidelijking en bevestiging van de bovenstaande typering van het genie 203
- §48 De verhouding van het genie tot de smaak 206
- §49 De vermogens van de geest die het genie vormen 209
- §50 De verbinding van smaak en genie in producten van de schone kunst 215
- §51 De indeling van de schone kunsten 216
- §52 De verbinding van de schone kunsten in een en hetzelfde product 222
- §53 Vergelijking van de esthetische waarde van de schone kunsten onderling 223
- §54 Opmerking 227

Sectie 2

De dialectiek van het esthetisch oordeelsvermogen 234

- §55 234
- §56 Voorstelling van de antinomie van de smaak 235
- §57 Oplossing van de antinomie van de smaak 236
- Opmerking 1 239
- Opmerking 2 241
- §58 Het idealisme van de doelmatigheid van de natuur en van de kunst als enig principe van het esthetisch oordeelsvermogen 244
- §59 De schoonheid als symbool van de zedelijkheid 249
- §60 Aanhangsel — Methodeleer van de smaak 253

Deel 2

Kritiek van het teleologisch oordeelsvermogen

§61 De objectieve doelmatigheid van de natuur 257

Afdeling 1

Analytica van het teleologisch oordeelsvermogen 260

§62 De objectieve doelmatigheid, die louter formeel is, onderscheidt zich van de materiële doelmatigheid 260

§63 De relatieve doelmatigheid van de natuur onderscheidt zich van haar innerlijke doelmatigheid 265

§64 Het bijzondere karakter van de dingen als natuurdoelen 268

§65 Dingen als natuurdoelen zijn organismen 271

§66 Het principe waarmee de innerlijke doelmatigheid in organismen kan worden beoordeeld 275

§67 Het principe waarmee de natuur in het algemeen, als systeem van doelen, teleologisch kan worden beoordeeld 277

§68 Het principe van de teleologie als innerlijk principe van de natuurwetenschap 280

Afdeling 2

Dialectiek van het teleologisch oordeelsvermogen 284

§69 Wat een antinomie van het oordeelsvermogen is 284

§70 Voorstelling van deze antinomie 285

§71 Voorbereiding tot het oplossen van de bovenstaande antinomie 287

§72 De verschillende systemen betreffende de doelmatigheid van de natuur 289

§73 Geen van de bovenstaande systemen maakt zijn pretenties waar 292

§74 Het is onmogelijk om het begrip van een techniek van de natuur dogmatisch te behandelen omdat een natuurdoel onverklaarbaar is 295

- §75 Het begrip van een objectieve doelmatigheid van de natuur is een kritisch principe van de rede voor het reflecterend oordeelsvermogen 297
- §76 Opmerking 301
- §77 De bijzondere aard van het menselijk verstand, waardoor het begrip van een natuurdoel voor ons mogelijk wordt 305
- §78 De vereniging van het principe van het algemene mechanisme van de materie met het teleologisch principe in de techniek van de natuur 311

Aanhangsel

Methodeleer van het teleologisch oordeelsvermogen 317

- §79 Moet de teleologie behandeld worden als onderdeel van de natuurleer? 317
- §80 De noodzakelijke ondergeschiktheid van het mechanische aan het teleologisch principe bij het verklaren van een ding als natuurdoel 318
- §81 De combinatie van het mechanisme met het teleologisch principe bij de verklaring van een natuurdoel als voortbrengsel van de natuur 323
- §82 Het teleologisch systeem in de uiterlijke verhoudingen van organismen 327
- §83 Het laatste doel van de natuur als teleologisch systeem 332
- §84 Het einddoel van het bestaan van een wereld, d.w.z. van de schepping zelf 337
- §85 De fysico-theologie 339
- §86 De ethico-theologie 345
Opmerking 348
- §87 Het morele bewijs voor het bestaan van God 350
- §88 Begrenzing van de geldigheid van het morele bewijs 356
Opmerking 361
- §89 Het nut van het morele argument 362
- §90 De wijze van het als-waar-beschouwen in een moreel bewijs van het bestaan van God 365
- §91 De wijze van het als-waar-beschouwen door middel van een praktisch geloof 371

Algemene opmerking bij de teleologie 379

Appendix

Eerste versie van de Inleiding tot de *Kritiek van het oordeelsvermogen* 393

- I De filosofie als systeem 393
Opmerking 395
- II Het systeem van de hogere kenvermogens dat ten grondslag ligt aan de filosofie 398
- III Het systeem van alle vermogens van de menselijke geest 401
- IV De ervaring als systeem voor het oordeelsvermogen 403
- V Het reflecterend oordeelsvermogen 406
- VI De doelmatigheid van de natuurlijke vormen als evenzoveel bijzondere systemen 411
- VII De techniek van het oordeelsvermogen als grond van de idee van een techniek der natuur 413
- VIII De esthetica van het vermogen tot beoordelen 416
Opmerking 421
- IX De teleologische beoordeling 426
- X Het zoeken naar een principe van het technische oordeelsvermogen 431
- XI Encyclopedische introductie van de kritiek van het oordeelsvermogen in het systeem van de kritiek van de zuivere rede 436
- XII Indeling van de kritiek van het oordeelsvermogen 442

Register van namen en zaken 449